

Aymuray killa 2012 wata

Qhichwata yachaqarikunapaq

RURI

Qillqaykunata riqsirirun _____	3
Jawariy _____	4
Chaski qillqa _____	5
Tantanakuy qillqa _____	6
Riqsichiy qillqa _____	7
Iskay simipi simikuna _____	8

Imatataq kunan yachaqasunchik?

Kay 17 yupay p'anqapiqa qhichwapi jawariyta, chaski qillqata, tantanakuy qillqata chantapis riqsichiy qillqata ima ñawiriyta jinataq qillqayta yachaqarisunchik.

WiñayPacha

Bolivia Suyu Yachay Kamachina Wasip sapa iskay qanchischaw qhichwa simi yachachiyin.

Yachay Kamachina.

Ñawra Kkawsaypura Rimaykuna Kamachina T'aqa.

Av. Arce Nº 2147

Karu rima: 2442144 – 2442074

e-mail: winaypacha@minedu.gob.bo

Yachay Kamachiq:	Roberto Aguilar Gómez
UPIIP Umalliq:	Walter Gutiérrez Mena
Purichiqkuna:	Aurora Quinteros Samuel Yanaje Yarvi
Qillqaq:	Juan Revollo Valencia
Yanapakuy:	Carlos Revollo Valencia
Phutukuna:	Juan Revollo Valencia (2011)
P'anqap uyan:	Centro de audiología, Escuela de niños sordos. Sucre. Mojocoya tusuy. David Revollo Valencia (2011)
Siqichaq:	ORURO Artes Gráficas s.r.l.
Ñit'iq:	

Ima atiyuniyuqtaq qillqayri?

Achkha runa qhichwa simitaqa parlanchik. Chayraykutaq ñawpa watakunapi yachaywasikunapi qhichwa yachachikunanta kamachikamuptingqa, wakin tatakuna mamakunaqa "wawayqa qhichwataqa yachallan" ñispa chay qhichwa yachachikunata qharquq kanku. Ari, parlayta yachanchik. Qillqayta ñawiriytari?

Qhichwa siminchik kawsanallanpaqpuniqa sinch'i atiyuniyuqpuni qillqayta yachananchikqa kachkan. Parlaspaqa jatun tatakuna jatun mamakuna, tatakuna mamakuna ima allchhikunaman chayri wawakunaman imaymana jawariykunata willaq kanku. Ajinata willasqalla yachaykuna, willaykuna, imaynamanta kawsay qhaway kaqkunata apaykachakuq chanta kawsachikuq. Kunan pachanchikpiqa mana qhichwallachu parlakun. Kastilla, Inglés chanta wak sikunapis parlakuchkallantaq. Chaywantaq siminchikqa chaqrukuchkan chanta chinkariymanpis richkan. Mana ajina kananpaqqa, qhichwanchik kawsanallanpaqpuniqa, qillqananchik tiyan. Ajinata qillqaspataq qhichwa llaqtakunanchikpa kawsayninta jallch'asunchik. Imatachus, maypischus ruwachkanchik, llamk'achkanchik, chaykunataqa qillqaspa waqaychasunchik. Chaykunata ñawirispataq wak jatun yachay qillqaykunatapis qillqallasunpuni.

Qillqaykunata riqsirisun

Jawariy

Unaynamantapacha tatakuna mamakuna imaqa imaymana jawariykunata wawakunaman mikhuchkaspa chayri purichkaspa willakuq kanku. Chay pachapiqa karu qhawana tiliwisurpis wayrasimipis mana kaqchu. Kunanqa imaymanamanta junt'aykamuwanchik. Chayrayku kunan wawakunaqa manaña chay jawariykunata yachanchikñachu. Jawariykunaqa uywakunamanta, pachamamamanta, tata intimanta, mama killamanta, sach'akunamanta, wayq'ukunamanta, urqukunamanta, wayramanta, paramanta kayta yachan. Jawariykunapiqa tukuy ima parlan. Wakin jawariykunaqa asichikunapaq, wakintaq phutikunapaq, jinapis tukuynin yachaykunata yachachimuwanchik.

Chaski qillqa

Inka pachakunapiqa khipukunata chayri ima willayllatapis juk llaqtamanta wak llaqtamanqa juk Chaski runa apaq. Kunanqa imaymanamanta willaykunataqa apachinchik. Chay willayta raphipi apachikun chayri jaywakun, chaymin chaski qillqa sutikun. Píllapis, imallapaqpis chaski qillqataqa qillaqariyta atillanman.

Tantanakuy qillqa

Tantakuykunapi imallatapis parlanchik, chaykunata qillqanapaq kay laya qillqayqa. Ima yuyaykunaman chayaytawan-taq tukuypa raqhayninkuwan wisq'apunchik.

Riqsichiy qillqa

Imallapis imaynachus, imatachus ruwan, chaykunata riqsichinapaq kay laya qillqayqa ruwakun. Jinamanta, llaqtanchik imaynachus, runakuna imaynata kawsanchik, imaynapi imallapis qhatirirqa, chaykunata riqsichinapaq qillqayta atinchik.

Jawariy

1 Jawariyta ñawiriytawan ch'usaq siqikunapi qillqarisun.

Atuqmantawan kunturmantawan

Atuqqa imamanpis churakullanpuni. Juk p'unchawqa kunturman chiri jallp'akunapi paylla kawsaqkasqanta uyarichisqa. Chantakunturqajuk jatun rit'i urqupiatipanakunankuta ñisqa. -Pichus rit'ipi tutantin muchunqa, chaymin atipanqa, ñinakusqanku. Jinamanta, juk tutaqa urquman rispa qhasa rit'i patapi sayayta qallarishqanku. Kunturqarikranphurunpatapisayasqa, atuqqa q'aqcha chupallanta mast'akusqa.

Juk phanimantajinaqa kunturqa -chiririnchu tata Antuñu? ñispa tapurisqa. Atuptaq -Imata Tataykita chiringari a! ñispa sumaq kallpawan kutirichisqa. Watiqmantakunturqatapurillasqataq -chiririnchu tata Antuñu? ñispa. Atuptaq -Mayta Tataykita chiringari a! ñispa ñak'ayllataña kutichisqa.

Jinata sapa kuti kuntur tapuptin atuqqa astawan pisimanta kutichisqa. Qhipa tapuypiqa atuqqa manaña kutichisqachu. Paqarinpaqqa atuqqa kikin chakinpi k'aspipacha wañurpasqa.

Atuqqa imamanpis churakullanpuni. Juk _____qa kunturman chiri jallp'akunapi paylla kawsaq kasqanta uyarichisqa. Chanta kunturqa juk _____ rit'i _____ atipanakunankuta ñisqa. -Pichus rit'ipi tutantin muchunqa, chaymin atipanqa, ñinakusqanku. Jinamanta, _____ urquman rispa qhasa rit'i patapi sayayta _____. Kunturqa _____pa phurun patapi sayasqa, atuqqa q'aqcha chupallanta _____.

Juk phanimantajinaqa kunturqa -chiririnchu tata Antuñu? ñispa tapurisqa. Atuptaq -Imata Tataykita chiringari a! ñispa sumaq kallpawan kutirichisqa. Watiqmanta kunturqa tapurillasqataq -_____ tata _____? ñispa. Atuptaq -_____ a! ñispa ñak'ayllataña kutichisqa.

Jinata sapa kuti kuntur tapuptin atuqqa astawan pisimanta kutichisqa. Qhipa tapuypiqa _____. Paqarinpaqqa atuqqa kikin sayasqa-pi k'aspipacha wañurpasqa.

Kunanqa, qamñataq juk jawariyta qillqariy.

Chaski qillqa

- 1 Mink'ariy chaski qillata junt'achinapaq tawa k'uchupi rimaykunata rinanpi qillqaykuriy.

Chayyachaykunataqhawarinaykipaqchantapischanincharinaykipaqchimparimunaykita tukuy sunquywan mink'ariyki.

Chaypi yachachiqkuna chanta yachaqaqkuna watantinpi yachaqaqankuta qhawarichinqanku.

Kay Khiwi Khiwi yachaywasi apaykachaqaqkuna chantapis llaqta kuraqkuna yachaqaq wata tukukuyninman chayasqanrayku juk jatun raymi p'unchawta wakiykuchichkanku. Chay raymiqa 15 p'unchaw kachkaptin kay killamanta kikin Yanani yachaywasillapi aparikunqa.

Khiwi Khiwi, 10 p'unchaw jatun intiraymi killa 2011 watamanta

Tata:

Augusto Condori V.

Pallqa yachaywasipi qhichwa yachachiq

P'utuqsi - Bolivia

Mink'ariy: Watantinpi yachaqaqkuya chaninchayman mink'ariy

Ancha yupaychasqa yachachiq,

_____ wakiykuchichkanku.

_____ yachaqaqkuna _____

_____. Chay _____

_____ aparikunqa. _____

_____ tukuy sunquywan mink'ariyki.

Chay raymi p'unchawpiña tinkurikusun.

Nicolás Ninancuro C.
Khiwi Khiwi yachaywasipi yachachiq

Tantanakuy qillqa

1

Kay qillqaman tawa k'uchupi rimaykunawan junt'achispa ñawiriy.

Qarpa yaku purichiy qillqa

Illataku llaqta runakunap tantakuyninku wasipi iskay _____
_____pi, iskay waranqa chunka jukniyuq watamanta, chunka _____ pa-
qariyninpi kachkaptin, llaqtayuqkuna kay yuyaykunawan tantakurqanku:

1. Llaqtayuq chimpaqkuna qhaparikuy
2. Ñawpa tantakuy qillqa ñawiriy
3. Qarpa yaku purichiy
4. Wakkunapiwan

Qallarinapaq pikunachus chimpaqkunata qhawarikurqa. Chaymantaqa
ñawpa _____ qillqata ñawarikurqa. Qhipanpiqa _____ Purichiy Jacinto
Qhispi tukuyta _____, chaymantaqa imaynamanta yakuwan _____ta
qarpanankuta willarirqa. Anchata q'uñimun, chayrayku mana unayta juk
runa yakuta jap'inanta _____.

Chayllaman wak runakuna iskay phanillapi _____ chan-
tapis _____ ñillarqankutaq.

Tukuy rimanakusqankupi kay yuyaykunaman chayarqanku:

1. Pillapis chakranta qarpaqqa kimsa phanillata _____. Pi-
chus _____ yakuta jap'iqqa 50 wuliwyanimanta 100
wuliwyankama qullqipi wanay qusqamin kanqa.
2. Sapa _____ tukuy chakrayuqkuna larq'ata pi-
chaq ringanku.

Manaña ima parlanapaq kaptin, kay tantakuyqa _____
kachkaptin tukuy runap raqhayninwan tukukun.

chunka kimsayuq
p'unchaw
phani
tantakuy
Yaku
napaykurqa
chakra
kamachirqa
chakrata qarpa-
nankuta
larq'ata pichamu-
nata
yakuta jap'inqa
kimsa phani kura-
qta
qanchischaw
tukukuyta
chunka jukniyuq
phani

Ima
tantakuyllamantapis
kikinta qillqariy.

Riqsichiy qillqa

1 Kay qillqata allinta ñawiriy.

Yayani yachaywasip rikhuriynin

Yayani yachaywasita rikhurichinapaqqa Tata Francisco Chacón sinch'imanta puriykacharisqa. Jinapis yachaywasiqa mana sutiyaqlla llamk'ayta qallarisqa. "Yayani yachaywasi" ñispalla runaqa ñiq kasqanku. Jaqay 2001 watapitaq, wañuq Tata Francisco Chacónta yuyarispa kay "Chacón" sutita churasqanku. Chay yachaywasi rikhurichkaptinqa wawakunaqa mulli urapi yachaqakuyta qallarisqanku. Qhipan watakunaqa umalliqpa wasinpi. Jinamantataq tatakuna Tata Juan Olimpop jallp'anta qusqanpi yachaywasita pirqayta qallarisqanku.

Qillqaq: *Gabriel Chacón Ramos*

2 Ñawirisqaykiwan kay tapuykunata kutichiy.

Pitaq Yayani yachaywasita rikhurichinapaq purisqa?

Ima sutiyaqtaq Yayani yachaywasi rikhurusqa?

Ima sutiyaqtaq kunan Yayani yachaywasi kasqa?

Maypitaq wawakuna yachaywasi rikhurichkaptin yachaqakuq kanku?

Pippa jallp'anpitaq yachaywasita ruwasqanku?

3 Kunanqa, qamñataq yachaywasiykip rikhuriyninmanta qillqariy.

Iskay simipi simikuna

Allchhi. Nieto.
Ancha yupaychasqa. Muy distinguido.
Respetado.
Anchata q'uñimun. Hace mucho calor.
Apakunqa. Se va a llevar acabo. Se efectuará.
Apaykachakuq. Se utilizaba.
Apaykachaqkuna. Los administradores. Los encargados.
Atipanakunankuta. Que competirían.
Atipanqa. Va a ganar. Va a ser el ganador.
Atiyniyuq. Importancia.
Chantapis. Además.
Chaqrukuchkan. Se está mezclando.
Chaski qillqa. Carta.
Chaywantaq. Y con eso.
Chiri. Frío.
Chiririnchu? ¿Hace frío?
Chupa. Cola.
Churakullanpuni. Siempre desafía.
Ima sutiuyuqtaq. Con qué nombre.
Ima willayllatapis. Cualquier mensaje.
Imaymanamanta. De todo lado. De toda forma.
Imaynamanta. De qué manera.
Jawariy. Cuento.
Junt'aykamuwanchik. Nos han invadido.
Kawsanallanpaqpuniqa. Para que siga vivo.
Kay yuyaykunawan. Con estos puntos.
Kay yuyayman chayarqanku. Llegaron a estas conclusiones.
Kuraqkuna. Autoridades.
Kutichiy. Responde.
Larq'ata pichaq. A limpiar la acequia.
Machkha tatamamakuna. Cuántos padres de familia.
Mana kaqchu. No había.
Mana sutiyuqlla. Sin nombre.
Mink'ariy. Invitación.
Mink'ariyki. Te invito.
Muchunqa. Va a durar.
Ñak'ayllataña. Apenas nomás ya.
Ñawpa tatakuna. Los ancestros.
Ñillarqankutaq. Dijeron también.

Pillapis. Cualquiera. Quien quiera.
Pippa jallp'an. La tierra de quien.
Qarpa yaku. Agua de riego.
Qharquranku. Expulsan.
Qhatirirqa. Ocurrió.
Qhawarichinqanku. Van a demostrar. Van a exponer.
Qhipa tapuy. Última pregunta.
Qillqananchik tiyan. Tenemos que escribir.
Raqhay. Firma.
Rikhurichinapaq. Para fundar. Para la creación.
Rikranpa phurun. Las plumas de su ala.
Riqsichiy qillqa. Descripción. Texto descriptivo.
Sayay. Pararse.
Tantakurqanku. Se reunieron.
Tantakuy wasi. Casa social. Centro de reunión.
Tantanakuy qillqa. Acta.
Tiliwisur. Televisor.
Tukuy sunquywan. Con todo mi corazón.
Tutantin. Toda la noche.
Unayta jap'iy. Tenerlo mucho tiempo.
Wakiykuchichkanku. Están preparando.
Wanay qusqa kanqa. Será sancionado.
Wañuq. Finado.
Wañuy. Morir.
Watantinpi. En todo el año.
Watqmanta. Nuevamente.
Willaq kanku. Solían contar.
Yachaqaquq kanku. Solían aprender. Solían pasar clases.
Yachaqay wata. Año académico.
Yachay Kamachiq. Ministro de Educación.
Yachaywasiykip rikhuriyninmanta. Acerca de la fundación de tu escuela.
Yuyaykuna. Acuerdos.

Imaynataq kay yachaykuna rikch'arisunki?
Kay winaypacha@minedu.gob.bo,
aquinteros@minedu.gob.bo
kaqkunaman qillqarimuy.